

Nr 11

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skydd för partibeteckning.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 332 i första kammaren av herr *Lundström* och nr 417 i andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall hemställes, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om proportionellt valsätt inom landsting, kommunalfullmäktige m. m. att partibeteckning, som avses i 3 § nämnda lag måtte beredas skydd mot obehörigt utnyttjande».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Lagen den 15 april 1955 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunalfullmäktige m. m. skall tillämpas då annat val inom landsting än riksdagsmannaval eller ock val inom kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, municipalfullmäktige eller kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma skall vara proportionellt. Frågan i vilka fall val, som förrättas inom kommunala församlingar, skola vara proportionella besvaras ej i nämnda lag utan regleras i kommunallagen och motsvarande författningar. I 22 § kommunallagen stadgas sålunda, att val av kommunens styrelse liksom i allmänhet av nämnder m. m. skall vara proportionellt, om det begäres av ett visst antal bland de väljande. Även landstingslagen och lagen om församlingsstyrelse upptager en motsvarande bestämmelse.

Enligt 3 § i 1955 års lag skall proportionellt val förrättas med valsedlar. För att bli gällande skola valsedlarna vara enkla och slutna samt före namnen upptaga partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av de väljande eller för viss meningsriktning) men i övrigt vara omärkta.

De avgivna valsedlarna skola därefter ordnas i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp. Vid platsfördelning inom varje grupp bestämmes ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar i erforderlig utsträckning genom särskilda sammanräkningar. Härvid gäller enligt 4 § valsedel vid varje sammanräkning allenast för ett namn. Valsedel gäller för det namn, som står först å sedeln, så länge detta namn ej erhållit rum i ordningen. Därefter gäller valsedeln för det namn, vilket, bortsett från namn som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln. Valsedel, vilken gäller för sitt första namn, räknas som en röst, valsedel gällande för sitt andra namn som en halv röst, valsedel gällande för sitt tredje namn som en

Bihang till riksdagens protokoll 1960. 5 saml. 2 avd. Nr 11

tredjedels röst, och så vidare efter samma grund. Vid varje sammanräkning kommer det namn närmast i ordningen, som erhållit högsta rösttalet.

Fördelning av platserna mellan de olika valsedelsgrupperna (partierna) skall jämligt 5 § 1 mom. ske sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den grupp, vilken för varje gång uppvisar det största jämförelsetalet. Plats, som blivit en grupp tilldelad, besättes genast så, att gruppens första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom gruppen, gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra grupper. Jämförelsetalet är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två grupper, skall dock vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats, och så vidare efter samma grund. Har en grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å gruppens valsedlar, är den utesluten från vidare jämförelse.

Den lagstiftning, som genomfördes 1955, byggde i allt väsentligt på lagen den 6 juni 1930 om proportionellt valsätt vid val inom landsting, å kommunalstämma m. m. Sålunda överfördes bl. a. reglerna om fördelning av platserna mellan de olika partierna i oförändrat skick från 1930 års lag till 1955 års lag. Här må framhållas, att regler av motsvarande innehåll tillämpas jämväl vid val till riksdagens första kammare samt enligt riksdagsstadgan vid val inom riksdagens kamrar. Nyheten i 1955 års lagstiftning hänförde sig till bestämmelserna om platsfördelning inom grupp med samma partibeteckning. Det tidigare för sådan fördelning gällande s. k. rangordnings- och reduktionssystemet ersattes med en metod med s. k. enkel absolut rangordning, vars innebörd framgår av den ovan lämnade redogörelsen för lagens 4 §. Syftet med denna ändring var att införa en sammanräkningsmetod, som — utan att kravet på enkelhet eftersattes — avsåg att förhindra slumpmässiga valutslag eller locka till taktiska valmanipulationer.

Motionärerna ha anfört, att frånvaron av bestämmelser om skydd för partibeteckning gjorde det möjligt för ett parti att — utan att överenskomme därom träffats — utnyttja annat partis väljarbeteckning i avsikt att därigenom tillskansa sig mandat, till vilket partiet numerärt icke vore berättigat. Endast därest föreskrifter om skydd för partibeteckning infördes, kunde sammanräkningsmetoden enligt motionärernas mening fungera på det sätt man under förarbetena till 1955 års lagstiftning avsett.

Konstitutionsutskottet får i anledning härav erinra om att föreskrifter om skydd för partibeteckning för närvarande finnas endast vid andrakammar-

val. Bestämmelserna härom, som återfinnas i lagen om val till riksdagen, tillkommo 1935. De innebära i korthet följande. Ett parti med minst ett tusen röstberättigade medlemmar kan erhålla registrering av ett partinamn. Registreringen äger rum i justitiedepartementet och avgöres av departementschefen i närvaro av tre riksbanks- och tre riksgäldsfullmäktige. För varje valkrets kan sedan det registrerade partiet hos länsstyrelsen anmäla minst 5 högst 15 valbara personer. De sålunda registrerade väljarbeteckningarna äro sedan vid sammanräkningsförfarandet på så sätt skyddade mot ett illojalt utnyttjande att å valsedel, på vilken partibeteckning är utsatt men som ej upptager någon av partiet anmälda kandidater som första namn, samtliga namn betraktas som obefintliga.

Vidare vill utskottet framhålla, att i en vid 1951 års riksdag väckt motion (II: 53) av herr Gustafsson i Borås m. fl. hemställdes — under erinran om att kommunala vallagen icke innehölle föreskrifter om skydd för väljarbeteckning vid de allmänna kommunala valen — att riksdagen måtte an hålla hos Kungl. Maj:t, att frågan om skydd för väljarbeteckning vid andra val än val till andra kammaren måtte för utredning och uppgörande av förslag överlämnas åt 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 10) över motionen anförde konstitutionsutskottet inledningsvis, att förevarande fråga icke varit föremål för behandling inom riksdagen, sedan skydd för partibeteckning vid andrakammarval lagfästes 1935. Detta visade enligt utskottets mening, att något verkligt behov av lagstiftning i ämnet ej förelegat. Genom lagstiftningen till skydd för väljarbeteckning vid andrakammarval hade möjligheterna till ett illojalt utnyttjande av sådana beteckningar vid kommunala val i stor utsträckning försvunnit. De partibeteckningar, som komma till användning vid andra kammarvalen hade nämligen så befästs i det allmänna medvetandet, att ett parti näppeligen skulle gagnas av att vid kommunala val använda ett annat partis beteckning. Erfarenheten visade också, att illojalt utnyttjande av partibeteckningar vid kommunala val under senare år sällan förekommit. Det vore vidare enligt utskottets uppfattning otvivelaktigt, att ordningen för registrering av partibeteckning och därtill anknuten anmälan av kandidater vid kommunala val skulle bli väsentligen mera komplicerad än den för andrakammarvalen gällande. Med hänsyn härtill och då officiella valförberedelser enligt utskottets uppfattning borde begränsas till det minsta möjliga avstyrkte utskottet en utredning i motionens syfte.

De skäl utskottet åberopade till avstyrkan av den år 1951 framlagda motionen om skydd för väljarbeteckning vid de kommunala valen äga enligt utskottets mening allttjämt sin giltighet. Några omständigheter ha nämligen därefter icke inträffat som kunna vara ägnade att medföra ändring i utskottets ståndpunktstagande. Även om 1951 års utlåtande närmast avser valen till kommunala representationer, är uppenbart, att vad utskottet då anförde med enahanda fog kan göras gällande med avseende å valen inom

kommunala representationer. Att frågan om skydd för partibeteckning vid sist angivna val icke tidigare varit föremål för särskild behandling inom riksdagen tyder jämväl på att behov av lagstiftning på detta område ej föreläggat. Utskottet hemställer därför,

att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 mars 1960

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Georg Pettersson*, Olsén*, Sveningsson, Nils-Eric Gustafsson, Aspling, Eric Carlsson* och Hedblom; samt

från a n d r a kammaren: herrar Pettersson i Norregård, Spångberg, Magnusson i Tumhult, von Friesen*, Gustafsson i Bogla, Braconier, Alemyr, Henningsson i Hälsingborg, Andersson i Billingsfors och Anderson i Sundsvall.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Anderson* i Sundsvall.